

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Պայքար Դուսայի ընտրութիւններէ շուրջ.— Բիւօկրատիական մանեօվներ.— Դաւանակցութիւնը ժողովրդի մէջ.— Կղերական բիւօկրատից մի ժամանակաւոր կարգադրութիւն:— Մի դոկումենտ եւս:

Տարին սկսւում է Երկրորդ Դումայի ընտրողական պայքարով: Մենք այժմ էլ պաշտպանում ենք նոյն տեսակէտը, որ բացորոշ արտայայտել ենք Առաջին Դումայի ընտրութիւններից առաջ (տես 1906 թ. Ներք. Տես. №№ 1, 3): Ռուսական յեղափոխութեան ամենաառաջին գործն է վերացնել արքայիւտիզմը, չինովնիկական անկոնտրոլ տիրապետութիւնը և փոխարէնը հաստատել իսկական դեմօկրատիա: Պատմական դարգացման ֆազը, բէալ ոյժերի համախմբումը կարող են լաւագոյն դէպքում իրագործել ժողովրդապետութեան այն ձևը, որ տիրող է այժմ ամենակոլտուրական երկրներում—այսինքն պարլամենտարիզմը: Այդ առաջին և ապագայ էվօլիցիայի համար անհրաժեշտ կեանքի հիմքը նուաճելու համար պէտք է բոլոր ձախակողմեան ժաքուր քաղաքական կուսակցութիւնները միացած ոյժերով գործեն, բլօկներ կազմակերպեն:

Այդ տեսակէտը, ինչպէս գիտեն մեր ընթերցողները, պաշտպանում էին և այնպիսի ոռւս սոցիալ-դեմօկրատներ, ինչպիսիք են Պլեխանով, Ասկելըոզ և առաջին Դ. ընտրութիւնների ժամանակ նաև «մենշևիկները», որոնք աւելի բէալիստներ են քան աղանդաւոր, բունտարական բոմանտիզմով և դոկտրինեօրութեամբ տարուած «բօլշևիկները»: Այս համարում մենք առաջ ենք բերում եւրոպական ակնաւոր սոցիալիստների կարծիքները սոսական յեղափոխութեան բնոյթի և սոցիալ-դեմօկրատների բռնելիք դիրքի մասին: Ընթերցողը կը տեսնի թէ փորձուած, խոհուն մարքսիստները ինչպէս են հասկանում իրերի դրութիւնը: Բարեբախտաբար մի տարուայ փորձը մեծ փոփոխութիւն է մտցրել և մեր սոցիալ-դեմօկրատներին լայն խաւերում: Մասնաւորապէս Կովկասում սոց.-դեմ. հայ կազմակերպութիւնը իր «Ձայն» շաբաթաթերթով փոխել Յունուար, 1907.

է իր անցեալ տարուայ բոյկոտի տակտիկան, իսկ սոցիալ-դեմոկրատիական «Հոսանքը», ինչպէս և նրա նախորդ «Կայծը», պաշտպանում է «մենշեվիկական» տակտիկան:

Մեր իրականութեան մէջ զուտ ինդուստրիական բանուորութիւնը դեռ համեմատաբար քիչ է. բանուորները մեծագոյն մասը կէս—գիւղացիական կենցաղ է վարում: Իսկ գիւղը, խաւարի և բռնութեան ժառանգած գիւղը, մինչև օրս մեզանում միայն տեսել է. մտրակ, բանտ, կեղեքում, հարկահանութիւն ուռու և ազգային բիրօկրատիայի ձեռքից: Այս վերջին, այսինքն «ազգային» բիրօկրատիան յանձին Դաշնակցութեան ներկայացուցիչների, վերջին տարիների ընթացքում այնքան բարբարոս է եղել, անխիղճ և ենիչերական, որ գիւղացու աչքում ոռու բիրօկրատիան նրա համեմատութեամբ դառել է մի բախտաւորութիւն: Այսպիսով կեղծ յեղափոխական մի ընկերակցութեան անկոնտրոլ, անպատասխանատու խժդժութիւնները հայ ազգաբնակչութեան ահաբիւն մեծամասնութիւնը ոչ միայն յետ է մղել ազատագրական շարժումից, այլ և խուլիգանացրել է, աւելի աջակողմեան, յետադէմ դարձնելով: Իրան հայ ժողովրդի «արտասուքը սրբող, կեանքն ու գոյքը պաշտպանող» հռչակող դաշնակցական բիրօկրատիան կատարում էր իր զինուորների, շրջիկների, լիազօրների և կօմիտէների ձեռքով անլուր ոճիրներ, որոնք քօղարկուում էին ու արդարացնում շէֆերի և նրանց օրգանի միջոցով: Եթէ այդ շէֆերը և օրգանները իրանք ևս սոսկային իրականութեան տուած անհերքելի փաստերի դիմաց և չաշխատէին սպառնալիքներով, անուանարկութիւններով, ահաբեկումներով լուսնեւ ըողոքի ձայնը, խեղտել քննադատութիւնները, փաստարանելով այնպէս որ իբր թէ աղգասիրութիւնը պահանջում է ծածկել դաշնակցական սխրագործութիւնները,—մենք կը հաւատայինք շէֆերի անկեղծութեան: Սակայն դրանք շատ ուշ՝ «սրիկաներ», «խաչագողներ», «աւաղակներ» անուանեցին միան այն դաշնակցական խժբապետներին և հաղարաւոր զինուորներին, որոնք հաւատարիմ մնալով «հին ուխտին», ապստամբութեան շէֆերի օլիգարխիական որոշումների դէմ: Շէֆերին հաւատարիմ մնացած ոճրագործները, կեղեքիչները, բռնակալները դարձեալ «հերոսներին», «արեւը»-են...

Անցեալ տարուայ սկզբից սկսած պայքարը դաշնակցական ըստիմի դէմ սպառնալիքներից և հալածանքներից չդադարեց. ահաբեկուած ազգաբնակչութեան մէջ գտնուեցան խիզախ տարրեր, որոնք մի շարք մերկացումներով երևան հանեցին քստմնելի իրողութիւններ: Մամուլի մէջ սկսած բանակութիւնները հրապարակ հանեցին դաշնակցական աշխարհա-

յևացքի, դործակերպի և սխտեմի կեղծ, հակասական, ֆեա-
սական և թեթևամիտ հիմքերը, այդ բեժիմի դեմագոգիական-
թայֆայական ամբողջ այլոնդակութիւնը:

Բոյկոտ յայտարարելով Պետական Դուռային մեր «տղերքը»,
վանդակական անխորականութեամբ կազմակերպեցին «ազգա-
յին-եկեղեցական» սեփական դուռայի ընտրութիւնները: Էջ-
միածնի կենտրոնական ժողովի ընտրական տրագիկոմեդիան և
այդ «պարլամենտի» մէջ դաւեշտական խակմտութիւնները և-
դան դաշնակցական բեժիմի առաջին հրապարակական խոշոր
պարտութիւնը—նրա բիւրօկրատների Մուկդէնը:

Իր ընկած պրեստիժը վերականգնելու նպատակով երկու
մասի ձեխքուած դաշնակցական ընկերակցութիւնը այնուհետև
նետուկց կուսակցական արհեստակցական միութիւններ կազմա-
կերպելու դործի մէջ և բուռն կերպով պատրաստուեց Պետական
Դուռ «սեփական» ներկայացուցիչներ ուղարկելու: Ասուած է
թէ սովորութիւնը դառնում է երկրորդ բնոյթ՝ Տարիներ շա-
բունակ դործադրելով «նպատակը արդարացնում է միջոցները»
անբարոյականացնող սկզբունքը, մեր դաշնակցական շէֆերը
ընտրողական պայքարի մէջ մտցրին իրանց փորձուած սխ-
տեմները: Բարերախտաբար այս անգամ դաշնակցականների
դէմ կանգնած չէին, ինչպէս էջմիածնի ընտրութիւնների
ժամանակ, չկազմակերպուած տարրեր և խնտելիդենտ խողո-
վակներ», այլ սրցիալ-դեմոկրատիայի նման մի կազմակեր-
պուած քաղաքական կուսակցութիւն իր գիտակից բանուորու-
թեամբ: Եւ ինչպէս Ստօլլպինի բոլոր հնարները անկարող և-
դան խեղդել ազգաբնակչութեան իսկական պրոգրեսիւ մասի
կամքի արտայայտութիւնը, այնպէս և մեր փոքրիկ Ստօլլպին-
ների և Ստամբուլցիների ջանքերը հազիւ թէ աջողութեամբ
պսակուեն, թէև Դանձակի և Երևանի նահանգները դեռ ազա-
տուած չեն դաշնակցական կոշմարից... Այդ սպասելի պարտու-
թիւնը կըլինէր դաշնակցական բիւրօկրատիայի համար ծու-
շիման... Բայց խուժանը դեռ դաշնակցական է...

Սակայն բիւրօկրատիան հեշտութեամբ չի զիջում իր գրա-
ւած դիրքերը. նա արսօլիւտիզմի ժամանակաւոր ոյժից աշխա-
տում է ամեն կերպ օգտուել, երկարելու համար իր տիրապե-
տութիւնը: Ազգային բիւրօկրատների համար այդպիսի մի ար-
սօլիւտիզմ է էջմիածնի կաթողիկոսութիւնը, որի վեհաբանա-
կան կամարիլլան կոնդակներով և ժամանակաւոր կարգադրու-
թիւններով ձգտում է ապահովել ազգային բիւրօկրատների
գրաւած պաշտօնները և անպակաս անել մեր ժողովրդի գլխից
նրա խնամակալութիւնը:

Աւելի տգէտ, անսկզբունք և անշնորք լինելով մեր կղերական քառօլիտիզմը բնականաբար զանազան «ընկեր» դիւանապետների թելադրած ակտերն էլ դուրս են գալիս միամտօրէն անհեթեթ, անմիտ, հակասական: Այդպիսի մի նմուշ է ներկայացնում ժամանակաւոր կարգադրութիւնը թեմական տեսուչներ և ուսումնական խորհուրդ ընտրելու մասին: «Ժամանակի» № 3-ում առաջարկում է «մի կողմ թողնել էջմիածնի այդ կարգադրութեան թերութիւնները ի սէր մեր նորարոգը զպրոցական գործի» — մի պատճառաբանութեամբ. «քանի որ այդ կարգադրութիւնը ժամանակաւոր է»: — Այսինքն հակասական, թերի կարգեր կարելի է մտցնել կեանքի մէջ և «ի սէր նորարոգը զպրոցական գործի և մինչև երկրորդ կենդրոնական ժողովի դուրսբերումը սպասել որ կամայականութեան շարունակուի... կամայականօրէն շնորհել ընտրելու իրաւունքները միայն որոշ ֆունկցիաների համար թայֆայական բռնի միջոցներով ընտրուած անձանց, ապա բոլոր զպրոցների ղեկավարութիւնը կենտրոնացնել ներսիսեան զպրոցի հոգաբարձուներից, ուսուցիչներից (դաշնակցական մաղով անցկացրած կամ համակերպուած եւ կաշին փոխած չինովնիկներ), ճեմարանի ուսուցիչներից և վեհարանից նշանակած 3 անձաց ձեռքում (Ուսումնական խորհուրդ) և ապա այդ բոլորի վրայ տարածելով վեհարանական Դիւանի դիսկրեցիօն իրաւունքը — և կարծել թէ դրանով որ և է բարեփոխութիւն է անւում. — դա զուտ, էջմիածնական քաղաքականութիւն է: Ո՞ւմ էք ուզում մոլորեցնել այդպիսի «ժամանակաւոր» և «ժամանակին» սիրելի կարգադրութիւններով...

Լ. Ս.

25 դեկտ. 1907 թ.

Շատ ճշգրիտ կերպով է պատկերացնում մեր գաւառներում Հ. Յ. Դաշնակցութեան ստեղծած կարգերը մի անկեղծ գործիչ, որի նամակը առաջ ենք բերում «Երեսօր» արտատպելով «Մշակից» № 18: Թող թայֆայական կուրութեամբ չայլանդակած մարդիկ տեսնեն թէ ինչ «ТРАВЛЯ»-ի, հալածանքների է ընդունակ մի կազմակերպութիւն, որի օրգանները հանապազ «աղատութիւնից» և «յեղափոխութիւնից» են բաղառում: Ահա այդ նամակը: